

**Liepājas Līvupes pamatskola – attīstības centrs**

**Montesori pedagogijas praktiskās dzīves uzdevumu  
izmantošana motorikas attīstīšanai  
bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem**

Metodisks ieteikums bērnu ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem  
izglītotājiem un aprūpētājiem

**Gunita Žabre,**  
Montesori speciālais pedagogs

Liepāja, 2019

# Saturs

Ievads .....	3
Psihomotorikas attīstības īpatnības bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem.....	5
Montesori pedagoģiskās sistēmas būtība, didaktiskā materiāla klasifikācija .....	9
Montesori pedagoģijas pamatprincipi un ietekme uz bērna attīstību.....	11
Montesori praktiskās dzīves uzdevumu izmantošana bērna ar smagiem garīgas attīstības traucējumiem motorai attīstībai .....	13
Montesori praktiskās dzīves uzdevums “Sijāšana” .....	17
Praktiskās dzīves uzdevuma “Sijāšana” individuālās motorikas korekcijas nodrošināšanas iespējas .....	19
Ieteikumi bērnu ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem izglītotājiem.....	21
Ieteikumi bērnu ar smagiem attīstības traucējumiem aprūpētājiem .....	23
Izmantotā literatūra .....	26

## Ievads

Morfoloģiski un funkcionāli Centrālā nervu sistēma cilvēkam ir visaugstāk organizētākā un sarežģītākā no organisma sistēmām. Centrālā nervu sistēma veidojas mātes organismā attīstoties embrijam un turpina attīstīties līdz trīs gadu vecumam. Ja šajā periodā, dažādu faktoru ietekmē, rodas organiski galvas smadzeņu darbības traucējumi, tad bērns iegūst stabilus, izteiktus un neatgriezeniskus intelektuālās darbības traucējumus, ko definē kā garīgās attīstības traucējumi.

Latvijā garīgās attīstības traucējuma pakāpes tiek noteiktas, izmantojot standartizētus intelekta testus un saskaņā ar Starptautisko slimību klasifikāciju tiek noteikta viegla, vidēja, smaga vai dziļa garīgā atpalicība. Garīgās attīstības traucējumi aptver visu psihi kopumā. Domāšanas traucējumi izpaužas visos psihiskajos procesos, emocionālajā un gribas sfēra, valodā, kā arī visos darbības veidos.

Bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem ir izteikta domāšanas nepietiekama attīstība, traucēta runas, valodas un motorā attīstība, parasti ir sensorās uztveres traucējumi un motorie traucējumi. Saskarsmes traucējumi ir saistīti ar emocionālās un gribas sfēras traucējumiem. Šie bērni nav spējīgi dzīvē būt pilnīgi patstāvīgi. Viņiem vienmēr būs nepieciešama aprūpe. Latvijā speciālajās skolās ir atvērtas "C" līmeņa klases, kurās mācās bērni ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem. Galvenais izglītības darba mērķis šajās klasēs ir pēc iespējas sagatavot bērnus dzīvei, t.i., veicināt patstāvību un sociālo adaptāciju. Lai to īstenotu, nepieciešams, cik vien iespējams, attīstīt visas psihiskās funkcijas un apzināto darbību, veicot attīstības traucējuma korekcijas darbu. Galvenā mācību darba forma šiem bērniem ir priekšmetiski praktiskā darbība konkrētā situācijā ar vairākkārtēju darbības atkārtošanu līdz prasmes un iemaņas kļūst par paradumu. Savukārt, lai bērns spētu praktiski darboties, liela nozīme ir viņa motorai attīstībai. (*Motorā attīstība ir bērna kustību prasmju kvantitatīvas un kvalitatīvas izmaiņas, kas, kopā ar citiem attīstības rādītājiem, atspoguļo bērna bioloģisko briedumu [6.]*).

Pasaulē plaši pazīstamā Marijas Montesori pedagoģiskā sistēma piedāvā mācību modeli, kas tieši balstās uz praktisku darbību, ievērojot secīgumu no vienkāršā uz sarežģīto, no konkrētā uz abstrakto. M. Montesori šo pedagoģisko sistēmu veidoja praktiskā darbā ar garīgi atpalikušiem bērniem, ilgstoši viņus novērojot un veidojot tādu vidi, kas sekmē šo bērnu attīstību caur praktisko darbību.

Šajā darbā autore sniedz ieskatu, kā, vadot pedagoģisko procesu pēc Montesori pedagoģijas pamatprincipiem, sagatavotā vidē, ar Montesori praktiskās dzīves uzdevumiem, ir iespējams veikt efektīvu motorās attīstības traucējumu korekciju.

Tā kā motorie traucējumi ir saistīti ar galvas smadzeņu darbības traucējumiem, tie ir cieši saistīti ar visu neiropsihisko funkciju nepietiekamību. Tāpēc sākumā autore sniedz ieskatu par psihomotorikas attīstības īpatnībām bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem no dzimšanas līdz skolas gaitu uzsākšanai. Īpaši izteikti kustību traucējumi ir bērniem ar cerebrālo trieku, kas ne reti ir kopā ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem. Tāpēc šajā darbā atsevišķi tiek raksturota BCT klīniskās izpausmes un korekcijas iespējas.

Lai lasītājs gūtu priekšstatu par Montesori pedagoģiju, autore sniedz ieskatu Marijas Montesori pedagoģiskajā sistēmā, un tajā, kā šīs sistēmas pamatprincipi nodrošina bērna attīstību. Ka jau minēts, bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem mācību un audzināšanas darbs balstās uz priekšmetiski praktisko darbību. Tāpēc autore šajā darbā detalizēti izklāsta, kā darbs ar Montesori praktiskās dzīves uzdevumiem nodrošina bērna motoro attīstību. Jāatzīmē, ka strādājot ar jebkuru no Montesori materiāliem, bērna attīstība norit kompleksi. Tas nozīmē, ka motorā attīstība notiek gan tieši darbojoties ar konkrētu materiālu, gan netieši - caur visu psihisko procesu attīstību. Lai to ilustrētu, autore apraksta pašas izveidotu praktiskās dzīves uzdevumu "Sijāšana" un detalizēti norāda motorās attīstības iespējas, strādājot ar šo materiālu.

Ikviena apgūta prasme kļūs par ieradumu un vēlāk par paradumu tikai tad, ja adekvāti tiks pielietota jaunos apstākļos, jaunā situācijā. Bērniem ar smagiem attīstības traucējumiem ikviena paraduma veidošanas process ir ilgstošs. Tas prasa visu mācību procesā iesaistīto personu savstarpēju sadarbību. Tāpēc darba autore sniedz ieteikumus gan bērnu izglītotājiem, gan aprūpētājiem, kā Montesori nodarbībās apgūtās prasmes nostiprināt citos mācību priekšmetos un sadzīves situācijās, lai sekmētu bērna psihomotoro attīstību, celtu viņa pašapziņu, kas nenoliedzami vairo bērna labizjūtu.

## **Psihomotorikas attīstības īpatnības bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem**

Līdz mēneša vecumam bērns ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem ir mazkustīgs, rokas un kāju kustības lēnas, vai arī gluži pretēji - nemierīgas. Bērns neatpazīst un neveido skatienu ar māti. Trīs mēnešu vecumā netur galviņu, nespēj satvert priekšmetus un neizrāda par tiem interesi. 3-4 mēnešu vecumā pietrūkst emociju – nesmaida, neizrāda prieku, neraud u. c. Aizvien neveidojas emocionāla saikne ar māti, piemēram, neizrāda prieku par viņas parādīšanos. Izpaliek vāvuļošana, gugināšana. Nav intereses par priekšmetiem, neuztver apkārtējās skaņas. Kustības lēnas, neveiklas. Kad baro, neskatās sejā mātei. 5-6 mēnešu vecumā nesatver priekšmetu, vienaldzīgs pret apkārt notiekošo. Roku, kāju, ķermeņa kustības vājas – mazkustīgs, lēnīgs. Neizrunā nekādas skaņas. Izpaliek emocijas – nesmaida, nereaģē uz trokšņiem, neizrāda interesi par priekšmetiem, cilvēkiem, neraud vai daudz raud. Nesēž, neveļas uz sāniem 7-9 mēnešu vecumā neizrunā skaņas, ir vienaldzīgs pret apkārtējiem priekšmetiem, trokšņiem, cilvēkiem. Nesēž, nerāpo. Ja iedot rokās kādu priekšmetu, var to noturēt rokā, taču kustības ir neapzinātas. Nespēj paņemt un noturēt priekšmetu rokā, ja kāds dot. Ēd tikai šķidru barību. Nereaģē uz savu vārdu, citām skaņām. 10-11 mēnešu vecumā aizvien nespēj paņemt vai tur rokās ieliktu priekšmetu, taču nav nekādas intereses par to. Kustības ir neveiklas, neapzinātas. Neizrunā nevienu skaņu vai var izrunāt kādas skaņas, bet neapzināti. Tikai rūc. Ēd tikai šķidru barību. Nesaprot citu teikto. Nespēj nostāvēt, piecelties, apsēsties, var vēl nesēdēt.

Gada vecumā bērns nespēj pats apsēsties, piecelties, neiet, nerāpo. Neseko ar skatienu priekšmetiem, nav intereses par tiem. Roku un kāju kustības ir neveiklas, neprecīzas, neapzinātas. Neizrunā vārdus, skaņas vai izrunā dažas neapzinātas skaņas. Vienaldzīgs pret apkārtējiem priekšmetiem un apkārt notiekošo.

2-3 gadu vecumā nerunā vai izrunā dažas skaņas, nesaprot pieaugušo teikto. Kustības neveiklas, neprecīzas, bezmērķīgas. Var vēl nestaigāt. Nesaprot, ko darīt ar iedoto rotaļlietu vai priekšmetu. Vienaldzīgs pret apkārt notiekošo. Emociju trūkums – svarīga tikai organisma vajadzību apmierināšana, piemēram, ja grib ēst vai dzert, raud, ja paēdis, apmierināts rūc u. c. Raksturīgas vienveidīgas kustības, piemēram, galvas grozīšana, šūpošanās u. c.

5-6 gadu vecumā nerunā vai izrunā dažas skaņas, zilbes vai vārdus. Vāji attīstītas roku un kāju kustības. Grūti noturēt priekšmetu rokās, staigā neveikli, gāzelējoties. Nezina, ko darīt ar

rotaļlietām, neprot artām spēlēties. Nespēj parādīt pieaugušā nosaukto priekšmetu telpā. Ir traucētas dažādas sajūtas – temperatūras, sāpju, ožas, dzirdes, redzes. Piemēram, vienam bērnam visu laiku grib ēst vai dzert, citam, otrādi, vispār negribas ēst, nejūt aukstumu vai karstumu u. c.

7 gadu vecumā bērns nerunā vai izrunā tikai atsevišķus vārdus. Vārdus var atkārtot mehāniski, nesaprotot to nozīmi. Daļēji saprot vai nesaprot pieaugušā jautājumus, norādījumus. Uzmanība ir neilga – piesaista tikai spilgti, kustīgi priekšmeti. Sadarbojas un kontaktējas tikai ar vienu tuvu cilvēku – pārējos nepieņem. Var būt nepaklausīgs, agresīvs, raudulīgs, uzmācīgs, ļoti kautrīgs, bailīgs. Nespēj izprast to, kas notiek apkārt. Nezina, ko darīt ar priekšmetiem un rotaļlietām. Nekontaktējas ar citiem bērniem – rotaļās nepiedalās, dažreiz vēro no malas. Nespēj noturēt rokā priekšmetu. Tur zīmuli ar visu plaukstu. Nezīmē – vāji velk tikai svītras vai aplīšus. Neprot turēt karoti, ēd ar rokām.[7.]

Izteikti kustību attīstības traucējumi vērojami bērniem, kuriem ir diagnoze - **bērnu cerebrālā trieka**. BCT - progresējošs vai regresējošs galvas smadzeņu bojājums ar patstāvīgiem ķermeņa kustību, pozas traucējumiem, kas attīstījušies neprogresējoša smadzeņu bojājuma rezultātā un izpaužas kopš dzimšanas, vai līdz 2 gadu vecumam. Cerebrālā trieka nav iedzimta slimība. Smadzeņu bojājums var rasties grūtniecības laikā, dzemdību laikā, kā arī tūlīt pēc dzemdībām saslimšanas rezultātā līdz 2 gadu vecumam.

Bērnu cerebrālās triekas klīniskā izpausme - stīvās triekas parādās agri, parasti jau pirmajās mūža nedēļās. Bērns liec galvu atpakaļ, izteiktos gadījumos, nolikts uz muguras, veido «tiltiņu». Visbiežāk bērnu cerebrālās triekas diagnoze tiek noteikta 4-5 mēnešu vecumā, kad vecāki ievēro bērnam kustību traucējumus. Triekas skartie locekļi šķiet stīvi. Slimais bērns ir mazkustīgs. Nosēdināts uz krēsla vai galda malas, tas nenokar kājas, kā to dara vesels bērns, bet tur tās izstieptas, kopā sakļautas. Nostādīts uz kājām, slimais bērns balstās nevis uz visas pēdas, bet uz pirkstgaliem. Ja trieka skārusi rokas, bērns tās tur saliektas elkoņos, savilcis plaukstas dūrēs. Uztraukumā muskuļu stīvums pieaug, miegā izzūd. Muskuļu stīvumam pievienojas gribai nepakļautas kustības - hiperkinēzes. Stīvā trieka var skart visus bērna locekļus, vienas puses locekļus, abas kājas vai abas rokas vai arī tikai vienu locekli. BCT gadījuma smadzeņu bojājums ir neprogresējošs, un lielākoties ietekmē kustību un runas centrus smadzenēs.

Bērnu cerebrālā trieka var izpausties ļoti dažādi, turklāt bieži izpausmes kombinējas.

- Spasticitāte. Šī ir visizplatītākā BCT forma. Spastika nozīmē spēcīgi (patoloģiski) paaugstinātu muskuļu tonusu - muskuļu stīvumu un saspringumu. Pārsvarā tas izpaužas kustībā un emociju iespaidā, taču to novēro arī miera stāvoklī. Muskuļu stīvumu izraisa nepareizi signāli no bojātajām smadzeņu daļām, kas atbild par muskuļu tonusu. Veselam cilvēkam, veicot kustību,

noteiktas muskuļu grupas saraujas un citas grupas muskuļi atslābst; spasticitātes gadījumā šīs abas muskuļu grupas saraujas/atslābst vienlaicīgi, kā rezultātā tiek apgrūtināta kustības veikšana.

- Atetoze (angl. chorea-athetose). Šim veidam raksturīgas nekontrolētas, nemērķtiecīgas muskuļu kustības (ātras (chorea) vai lēnas (athetose)). Tas bieži vien kombinējas ar patoloģiski augstu vai patoloģiski zemu muskuļu tonusu. Bērnam ar šāda veida traucējumiem ir ļoti grūti atrasties vienā stāvoklī.

- Ataksija. Šī ir visretāk sastopama BCT forma. Ar vārdu ataksija tiek apzīmēta nepastāvīgas, raustīgas kustības –kā rezultātā ir ļoti grūti veikt koordinētas darbības. Bērniem ar šo BCT formu bieži novēro arī muskuļu vājumu.

- Hipotonija jeb ļenganā BCT (angl. „floppy infant”): patoloģiski zems muskuļu tonuss. Šī BCT forma pārsvarā sastopama zīdaiņiem un pavisam maziem bērniem, vēlāk tā pāriet citā BCT formā (piemēram, spasticitātē).

Izpausmes var būt ļoti dažādas, no pavisam vieglām, gandrīz nemanāmām, līdz ļoti nopietnām. Vieglas BCT formas gadījumā bērnam var būt grūti pamanāmas, nedaudz neveiklas vienas rokas vai kājas kustības. Smagākos gadījumos bērnam var būt paliekoša invaliditāte - ļoti lielas grūtības veikt pat visikdienišķākās kustības vai darbības.

Ir vairāki termini, kurus izmanto, lai aprakstītu, kuras ķermeņa daļas ir skartas:

- Monoplēģija – skarta viena ekstremitāte (kāja vai roka).

- Diplēģija: skartas abas kājas. Bērniem ar diplēģiju mēdz būt arī problēmas ar kāju / roku koordināciju.

- Hemiplēģija jeb hemiparēze: skartas ir vienas puses (labas vai kreisās) kāja un roka;

- Kvadriplēģija jeb tetraparēze – skartas ir abas rokas un abas kājas; bieži vien skarti ir arī sejas, mutes un rīkles muskuļi.

BCT ārstēšanas iespējas.

Bojātās smadzeņu daļas nav iespējams atjaunot. Taču, iespējami agri uzsākot atbilstošu terapiju, bieži ir iespējams ierobežot smadzeņu bojājuma sekas un izpausmes. Cilvēka smadzenēs ir ļoti daudz šūnu, tās ir plastiskas, un tās ir spējīgas pārņemt bojāto smadzeņu daļu funkcijas. Terapiju mērķis ir pēc iespējas optimizēt bērna spējas un potenciālu. Pareizai, piemērotai terapijai ir nepieciešama multidisciplināra speciālistu komanda (ārsts, neirologs, nfizioterapeits, ergoterapeits, logopēds, Montessori pedagogs, speciālais pedagogs). [5.,6.]

Jāņem vērā, ka katra bērna ar garīgās attīstības traucējumiem attīstība norit savādāk. Augstāk minētās attīstības īpatnības var būt vairāk vai mazāk izteiktas konkrētam bērnam.

Svarīgi ir tās laicīgi pamanīt un meklēt palīdzību. Laicīgi uzsākts komplekss korekcijas darbs ar bērnu dos lielāku iespēju viņa attīstībai. Korekcijas rezultāti atkarīgi no:

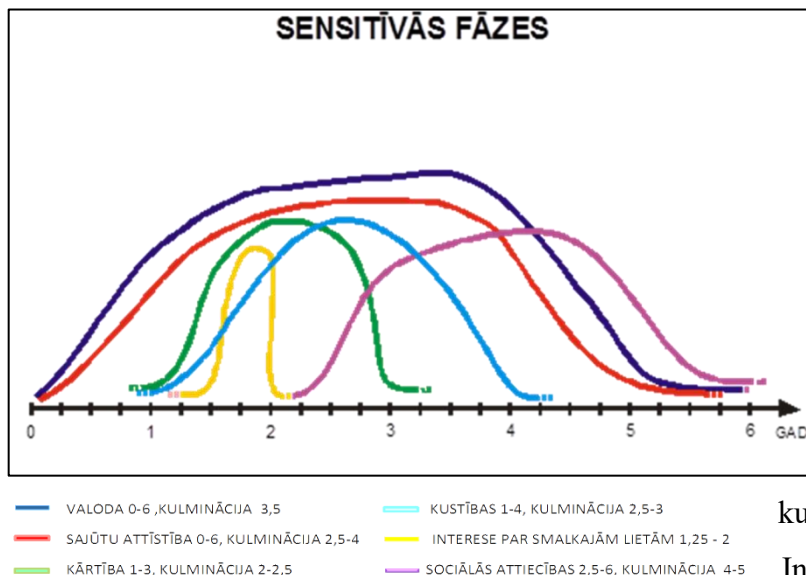
- traucējuma smaguma pakāpes;
- korekcijas uzdevuma noteikšanas precizitātes;
- traucējuma korekcijas un kompensācijas procesa organizācijas precizitātes;
- korekcijas uzsākšanas laika;
- profesionalitātes;
- bērna un darbinieku attiecībām;
- bērna un darbinieku attieksmes pret korekcijas rezultātiem.



## Montesori pedagoģiskās sistēmas būtība, didaktiskā materiāla klasifikācija

Pasaulē plaši pazīstamā itāļu pedagoģe Marija Montesori (1870-1952) Romā nodibināja skolu bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem, kurā izmantoja Ž. Itarda un E. Segena idejas. Marija Montesori nekad nerunā par pašas izveidotu metodi, bet gan par bērna attīstības iekšējiem likumiem. Audzināšana jāsaprot kā iedzimto psihisko spēku respektēšana un to izpausmes veicināšana. Bērns pats ir *cilvēka* radītājs. Vecāki un audzinātāji var palīdzēt radīšanas darbā, taču bērnam pašam ir jāattīsta jeb, kā saka Marija Montesori, *jābūvē sevi*, klausot savam vienmēr nomodā esošajam iekšējam skolotājam. Bērna spēju atzīšana nemazina ne vecāku, ne pedagogu autoritāti. Gluži otrādi – apzinoties savu palīga lomu, tie labāk spēs rūpēties par to, lai bērns varētu sekot dabas dotajam plānam. Respektējot bērna piepūli nākamās personības veidošanā, vecākiem un audzinātājiem ir jāievēro trīs likumi:

1. *Skaties uz bērnu, t.i. novēro viņu!*
2. *Netraucē bērnu, t.i. sargies aiz nepacietības bērna vietā darīt to, ar ko bērns pats jau var tikt galā, ja viņu nesteidzina un nepārtrauc!*
3. *Palīdzi bērnam izdarīt to pašam, t. i. rūpējies par to, lai bērnam būtu iespēja apgūt nepieciešamās prasmes, ierādi bērnam kā pareizi jārīkojas un esi gatavs sadarboties ar viņu!*



Ilgstoši novērojot bērnus, M. Montesori atklāja, ka noteiktos periodos bērnam rodas nepārvarama tieksme izvēlēties noteiktus vides elementus, pret kuriem tam ir pastiprināta jutības-sensitivitāte. Bērnam ir pastiprināta vajadzība pēc noteiktām lietām un situācijām,

kuras virza viņa tālāko izaugsmi.

Interesanti ir tas, ka šo periodu

izraisītās aktivitātes nerada bērnam nogurumu, bet gluži otrādi – labu pašsajūtu un iekšēju mieru. Kad jūtīgums izzudis, tālākie panākumi attiecīgajā jomā prasa īpašu gribasspēku un piepūli. Pieaugušie nevar ietekmēt šo fāžu norisi, tāpēc tās maksimāli jāizmanto, ļaujot bērnam attīstīt

attiecīgās prasmes tajos laika posmos, ko daba tiem atvēlējusi un jādod iespēja izvēlēties darba materiālu atbilstoši iekšējās attīstības dzinulim. Tas nenozīmē, ka bērns dara to ko grib, bet gan *to, ka bērns grib to, ko dara.*

Marija Montesori, respektējot bērna darbības izvēles brīvību, uzsver, ka nav šķirama brīvība no disciplīnas. Viņa dod izvēles brīvību, tajā pašā laikā ierobežojot to ar nepieciešamību respektēt citu cilvēku brīvību. Disciplīna ir gan brīvības auglis, gan tās priekšnoteikums.

Tātad mūsu – pieaugušo uzdevums ir veidot sagatavotu vidi, lai dotu bērnam visu, kas nepieciešams viņa fiziskajai, garīgajai un sociālajai pašuzbūvei. Ar sagatavotu vidi saprot bērnam atbilstošu telpu iekārtojumu, jauktās vecumgrupas, brīvu nodarbošanos, laika un vietas izvēli, konsekventu kārtību visās lietās, audzinātāju kā konsultantu, Montesori didaktisko materiālu.

Marijas Montesori materiāls atbilst ļoti augstām prasībām, tas ir pievilcīgs, kvalitatīvs, izgatavots maksimāli no dabīga materiāla, pilnībā nokomplektēts. Katru jaunu jēdzienu vai prasmī bērns apgūst patstāvīgi, strādājot ar speciāli tam sagatavotu materiālu. Materiāls ir sadalīts piecās daļās.

Praktiskās dzīves vingrinājumi ir sagatavotās vides bāze. Tajos ietilpst aizraujošas ikdienas aktivitātes, sākot ar rūpēm pašam par sevi, citiem un apkārtējo vidi un beidzot ar pieklājības un dažiem specifiskiem kustību vingrinājumiem.

Sajūtu materiāls ir sagatavota vide bērna pētījumiem sajūtu jomā. Tas palīdz bērnam koncentrēties uz atsevišķiem iespaidiem, sakārtot to sistēmā, strukturēt, klasificēt, veidojot bāzi intelektuālajai attīstībai pēc principa, ko formulējis jau Aristotelis: “Nekas nav mūsu garā, ja tas iepriekš nav bijis mūsu sajūtās.”

Valodas materiāls palīdz bērnam tikt galā ar savas valodas veidošanas uzdevumu, piedāvājot vidi ar bagātu valodu, kā arī materiālu, kas gan tiešā, gan netiešā ceļā bērnu pakāpeniski sagatavo rakstīšanas un lasīšanas prasmju apgūšanai.

Matemātikas materiāls iepazīstina bērnu ar matemātiskiem jēdzieniem un darbībām, ievērojot secību no konkrētiem priekšstatiem par kvantitāti uz iepazīstināšanu ar simboliem, kvantitātes un simbola savienošānu un matemātiskām darbībām.

Kosmiskais materiāls sniedz bērnam zināšanas par ģeogrāfiju, vēsturi, bioloģiju, fiziku. Fakti, ko bērns absorbē šīnī vecumā, veido stabilu bāzi turpmākiem pētījumiem skolas vecumā.

## Montesori pedagoģijas pamatprincipi un ietekme uz bērna attīstību

Montesori pedagoģijā jāievēro šādi darbības pamatprincipi:

- didaktisko materiālu brīvs piedāvājums un izvēle;
- visi plaukti ir vaļēji, pieejami bērnam;
- katrs materiāls ir tikai vienā eksemplārā;
- pēc nodarbības materiāls vienmēr jānoliek atpakaļ vietā;
- materiāls ir autodidaktisks, iespējama patstāvīga kļūdu kontrole;
- kļūda nav kļūda – tas ir tikai nākamais vingrinājums;
- bērns nodarbību var atkārtot tik ilgi, cik to pats vēlas;
- bērns var strādāt individuālā darba tempā un ritmā;
- bērns mācās caur novērošanu, imitēšanu un darbību;
- priekšplānā ir bērns – pedagogs ir tikai novērotājs un palīgs;
- apguves secība norit no vienkāršākā uz sarežģītāko, no augšas uz leju, no konkrēta uz abstrakto;
- palīdzība jāsniedz ne par daudz un ne par maz, vadoties pēc moto: **“Palīdzi man to izdarīt pašam!”**

Strādājot ar Montesori materiālu, *bērns sevī attīsta:*

- gribu un paškontroles spējas;
- kustību koordināciju, precizitāti un kontroli;
- motoriku;
- koncentrēšanās spējas, uzmanību,
- pacietību;
- prasmi uzturēt kārtību;
- spēju imitēt, veikt atkārtojumu;
- interesi par lietu, darbību, parādību būtību un izcelsmi;
- atmiņu;
- spēju pazīt un salīdzināt apkārtējās vides priekšmetus;
- spēju saskatīt kvalitatīvas un kvantitatīvas izmaiņas un dot vārdisku apzīmējumu;
- noteiktas norises organizēšanas prasmes, veicot darbības loģiskā secībā;
- spēju orientēties telpā un plaknē.

Bērns iemācās izvirzīt sev mērķi un pats īstenot to. Tā rezultātā ievērojami pieaug pašapziņa.

Ar Montesori didaktisko materiālu strādā gan veseli bērni, attīstot un pilnveidojot sevi, gan bērni ar attīstības traucējumiem. Montesori izpratnē, bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem, ir traucēta viņu spontānā aktivitāte, kas prasa audzināšanas attieksmes modificēšanu. Te izšķirošā funkcija ir nevis sagatavotās vides didaktiskajiem materiāliem, bet gan pedagoga pamudinājumam ņemt rokās materiālu un izmantot to sevis pilnveidošanā. Taču tiek ievēroti pilnīgi visi Montesori pedagoģiskās sistēmas pamatprincipi.

Darbā ar šiem bērniem notiek mācību režīma un materiāla piemērošana traucējuma raksturam, t.i. tiek veidots adaptētais materiāls, lai kompensētu attīstības traucējumus, izveidojot jaunas spējas, intereses un dotu bērnam visas dzīvei nepieciešamās zināšanas un prasmes.

## **Montesori praktiskās dzīves uzdevumu izmantošana bērna ar smagiem garīgas attīstības traucējumiem motorai attīstībai**

Uzsākot pedagoģisko darbu bērniem ar smagiem garīgas attīstības traucējumiem, uzsvars jāliek uz visu psihomotoro funkciju attīstību kopumā un apzinātu darbību attīstīšanu. Nav iespējams izdalīt kādu atsevišķu korekcijas darba virzienu. Individuālais korekcijas darbs jāvirza uz runas attīstību, priekšmetiskām darbībām apkārtējās pasaules izzināšanai, pašapkalpošanās iemaņu veidošanu, mērķtiecīgu darbību apkārtējā vidē un saskarsmes prasmju attīstīšanu.

Šo bērnu apmācības darbs balstās tikai uz konkrētām priekšmetiski praktiskām darbībām. Tāpēc primārā uzmanība jāpievērš motorikas attīstībai- gan visa ķermeņa kustību koordinācijai, gan acu un roku kustības koordinācijai.

Skaidrs ir viens - jo agrīnāk tiks uzsākts attīstības traucējuma korekcijas darbs, jo sekmīgāk bērns apgūs dzīvei nepieciešamās prasmes, cik vien to ļaus attīstības traucējuma smaguma pakāpe. Montesori pedagoģija piedāvā sagatavotu attīstošu vidi bērna attīstībai jau bērniem no gada vecuma.

Sekmīgu korekcijas darbu bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem nodrošina nemainīgs režīms maksimāli ierastā vidē. Tas rada bērnos papildus drošības sajūtu (īpaši bērniem ar autismu vai autiska spektra traucējumiem). Montesori estētiskais un nemainīgais kabineta iekārtojums, kur katram materiālam ir sava noteikta vieta, garantē bērnam drošības sajūtu. Bērns, ierodoties Montesori kabinetā, katru reizi nonāk atpazīstamā un patīkamā vidē.

Jau ierodoties Montesori kabinetā, bērns veic pirmo praktiskās dzīves uzdevumu- proti, apgūst klusu durvju aizvēršanu un atvēršanu. Ne reti bērnam ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem tā ir jauna apgūstama prasme, kas prasa visa ķermeņa motoro iesaisti. Arī krēsla atcelšana no galda, apsēšanās, tad piecelšanās un atkal krēsla pielikšana pie galda ir praktiskas darbības, kas veicina nemitīgu saskaņotu pēctecīgu kustību prasmju attīstību.

Kad skolēns kopā ar pedagogu ir izvēlējušies darba materiālu, tas ir jānovieto darba vietā. Sākotnēji pedagogs demonstrē, kā materiālu satvert un turēt. Tad materiālu satver bērns un nes uz izvēlētu darba vietu. Šis ir būtisks efektīvs tiešs motoro spēju attīstību veicinošs moments- bērnam, stāvot pie plaukta, ar abām rokām jāsatver materiāls (parasti paplāte, uz kura ir visi darba piederumi); tad jāveic ķermeņa pagrieziens gandrīz pa 180<sup>0</sup> un jāiet pie izvēlēta galda, nesot paplāti; tad, pieliecoties jānovieto paplāte uz galda. Šo darbību veicot, tiek trenēta ķermeņa

muskulatūra, kustību koordinācija, vestibulārais aparāts, spēja orientēties telpā. Bērns skaidri apzinās darbības mērķi un pats īsteno to. Pedagoģis šīnī situācijā atrodas blakus kā novērotājs, ļauj bērnam tikt ar uzdevumu galā maksimāli pašam, atbalstu sniedzot tikai tik daudz cik nepieciešams un tik maz, cik vien iespējams. Šī ir laba motoro spēju diagnostikas situācija. Ja nesot materiālu, tas nokrīt- tā nav jāuztver kā kļūda, bet kā pieredze un jauns vingrinājums. Nokritušā materiāla pacelšana ir vēl viens mērķtiecīgu un apzinātu kustību vingrinājums. Darbā ar bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem būtu izmantojams ne klasiskais, bet gan adaptētais materiāls, t.i.- vieglāk satverami un neplīstoši priekšmeti. Vēlāk var pāriet uz klasiskiem, naturāliem, reālā dzīvē izmantojamiem priekšmetiem.

Kad darba materiāls novietots uz galda, seko nākamā kustību aktivitāte - krēsla atcelšana, un apsēšanās.

Tālāk seko iepazīšanās ar materiālu. Pedagoģis norāda uz katru priekšmetu un aicina skolēnu nosaukt to vārdā (kas tas ir?) Tas ir labs aktīvā vārdu krājuma un izrunas diagnostikas moments. To priekšmetu nosaukumus, kurus bērns nezina, pedagoģis māca pēc trīspakāpju modeļa (tas ir...; parādi man...; kas tas ir...). Redzam, ka te norit intensīva valodas apguve, kas balstās uz konkrētiem reāliem priekšmetiem.

Nākamā ir demonstrējuma daļa, kad pedagoģis rāda bērnam uzdevuma izpildes darba gaitu. Bērna uzdevums- vērot, lai pēc tam spētu veikt atdarināšanu. Šis ir ārēji pasīvs, bet intensīvs bērnu attīstošs moments, kur norit visu psihisko funkciju attīstība. Bērnam tiek trenēta uzmanības koncentrēšanas spēja, uztvere, atmiņa, griba un paškontroles spējas. Tas netieši, bet būtiski ietekmē arī motoro attīstību.

Bērnam, veicot uzdevuma atdarināšanu, izpildot darba gaitu, norit tieša motorikas attīstība. Satverot un paceļot priekšmetus (karote, krūze, birste...) tiek trenēta rokas muskulatūra, pārvietojot un veicot darbības ar priekšmetiem tiek trenēta kustību koordinācija.

Liela uzmanība tiek pievērsta karotes satveršanai ar vadošās rokas pirmiem trīs pirkstiem (karoti tur tāpat ka zīmuli). Tādā veidā, veicot darbības ar karoti, rokas muskulatūra tiek trenēta intensīvāk un rokas muskulatūra precīzi tiek sagatavota rakstītprasmes apguvei. Tas nenotiek, ja karoti tur dūrē.

Īpaši svarīgi bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem ir attīstīt saskaņotas acu un roku kustības. Montesori materiāls ir veidots tā, lai kustības pamatā tiktu veiktas no augšas uz leju un no kreisās puses uz labo. Tas netiešā veidā sagatavo bērnu arī rakstu runas apguvei.

Montesori pedagoģijas didaktiskais materiāls ir autodidaktisks. Tas nozīmē, ka bērns pats saskata kļūdu un pieņem lēmumu, kā to praktiski darbojoties novērst. Kļūda nav kļūda- tas ir

nākošais vingrinājums. Piemēram- izbiruša beramā materiāla salasīšana ar trīs pirkstiem ir labs smalkmotorikas treniņš, izlijuša ūdens saslaucīšana ir rokas muskulatūras un kustību koordinācijas treniņš. Tā kā darbs Montessori kabinetā nosaka pilnīgu un perfektu darba vietas sakārtošanu, ne reti, lai to veiktu, bērnam jāizmanto vel citi praktiskās dzīves uzdevumi. Bērnam pašam jāizvērtē, kurš materiāls viņam esošā situācijā nepieciešams, kur tas atrodas, kā to paņemt un izmantot. Kā redzams- bērnam patstāvīgi jāpieņem lēmums un tas jārealizē atkal veicot praktiskas kustību aktivitātes, spējot orientēties telpā. Piemēram- lai saslaucītu izbirušas smiltis, bērnam jāņem grīdas birste un lāpstiņa un jāpielieto jau iepriekš apgūtas prasmes (saslaucīt gružus) jaunā reālā situācijā. Patstāvīga lēmuma pieņemšana un esošo prasmju izmantošana jaunā situācijā saskan ar jauno lietpratībā balstītu izglītības sistēmas modeli.

Darba gaita ar Montessori didaktisko materiālu ir pabeigta tikai tad, ja materiāls ir sakārtots noteiktā sākotnējā kārtībā. Materiālu salikšana uz paplātes attīsta spēju orientēties plāknē, bet materiāla novietošana plauktā sekmē spēju orientēties telpā. Savukārt konsekventa principa ievērošana, ka vietā jānoliek tikai sakārtots darba materiāls, ir efektīvs mācību procesa organizatorisks rīks. Proti, bērns zina, ka darbs pašam jāveic līdz galam, un tas sekmē gribas un paškontroles attīstību. Jaunu materiālu var ņemt tikai tad, ja iepriekšējais ir pilnība pabeigts, sakārtots un nolikts plauktā.

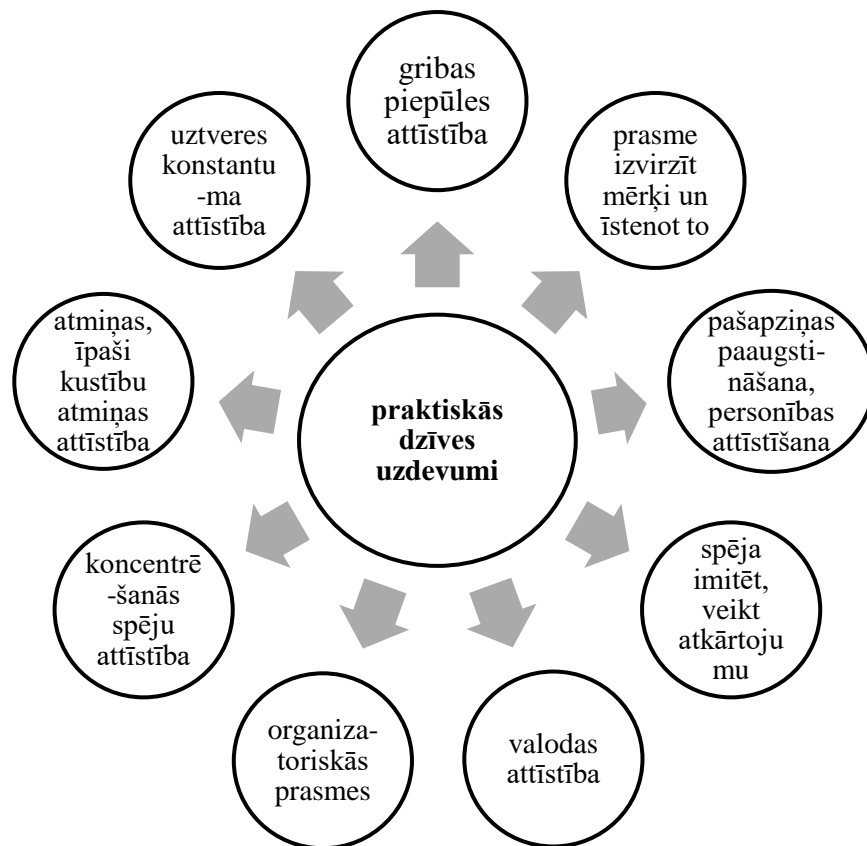
Montessori pedagoģijas princips nosaka, ka bērns darba gaitu ar konkrēto materiālu var atkārtot tik ilgi, cik to pats vēlas un bērns var strādāt individuālā darba tempā un ritmā. Bērniem ar smagiem attīstības traucējumiem saistošs ir ne darbības iznākums, bet gan pati darbība. Tāpēc, jo vairāk bērns praktiski darbosies ar materiālu, jo vairāk notiks bērna vispārējā, tai skaitā arī motorā attīstība. Un te nav tik būtiski, ar cik materiāliem bērns vienā nodarbībā ir strādājis. Svarīga ir izpildes kvalitāte un paša bērna patstāvīga darbība uzdevuma izpildē.

Pedagoga uzdevums ir nodrošināt tādu uzdevumu pieejamību bērnam, kas sekmē viņa tālāko attīstību, tai skaitā arī motoro attīstību. Ja komplicētākas praktiskās aktivitātes bērns būs apguvis, jo palielināsies viņa patstāvība un iespēja sociālai adaptācijai. Tas neapšaubāmi cels bērna emocionālo labsajūtu un pašapziņu

## Montesori praktiskās dzīves uzdevumu tieša ietekme uz motoro attīstību



## Montesori praktiskās dzīves uzdevumu netieša ietekme uz motoro attīstību





## Montesori praktiskās dzīves uzdevums “Sijāšana”

Metodiskā līdzekļa nosaukums	Sijāšana
Metodiskā līdzekļa mērķis	<ul style="list-style-type: none"> <li>◦ Izglītojošais mērķis: mācīties izsijāt.</li> <li>◦ Audzināšanas mērķis: mācīties saudzīgi izturēties pret apkārtējo vidi.</li> <li>◦ Korekcijas mērķis: sagatavoties praktiskai dzīvei.</li> </ul>
Metodiskā līdzekļa uzdevumi	<ul style="list-style-type: none"> <li>◦ Vingrināties satvert karoti trīs pirkstos (sagatavoties rakstīšanai).</li> <li>◦ Mācīties atpazīt beramos priekšmetus;</li> <li>◦ Mācīties uztvert kvalitatīvas un kvantitatīvas izmaiņas.</li> <li>◦ Apgūt prasmi veikt darbības loģiskā secībā.</li> </ul>
Metodiskā līdzekļa korekcijas uzdevumi	<ul style="list-style-type: none"> <li>◦ Attīstīt ķermeņa kustību koordināciju.</li> <li>◦ Attīstīt acu – roku kustību koordināciju.</li> <li>◦ Attīstīt rokas muskulatūru.</li> <li>◦ Attīstīt prasmi orientēties plaknē un telpā.</li> <li>◦ Attīstīt darbību secības uztveri.</li> <li>◦ Paplašināt vārdu krājumu.</li> <li>◦ Rosināt izziņas interesi.</li> <li>◦ Attīstīt pacietību, gribu, atmiņu, uzmanību.</li> <li>◦ Attīstīt patstāvību un paaugstināt bērna pašapziņu.</li> </ul>
<b>Metodiskā līdzekļa apraksts</b>	<p><u>Materiāli:</u> paplāte, viena lielāka un divas mazākas bļodiņas, karote, sietiņš, ota, sijājamais materiāls (mannā ar griķiem). Izvietojums uz paplātes- skat. zīm.</p> <p><u>Darba gaita.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>◦ Pedagoģs parāda bērnam, kur plauktā atrodas darba materiāls, kā to satver un nes.</li> <li>◦ Bērns aiznes un novieto materiālu uz galda.</li> <li>◦ Pedagoģs iepazīstina ar materiālu, nosaucot katru priekšmetu un lūdzot atkārtot.</li> <li>◦ Pedagoģs izņem no paplātes otu un novieto paplātes labajā pusē uz galda.</li> <li>◦ Pedagoģs parāda, kā jātur karote un demonstrē darba gaitu:             <ul style="list-style-type: none"> <li>- pedagoģs ar kreiso roku tur sietiņu virs kreisās puses mazās bļodiņas un ar karoti no lielās bļodiņas ieber vienu karoti sijājamā materiāla sietiņā (kreiļiem otrādi- karote kreisā rokā, sietiņš labajā virs kreisās puses bļodiņas);</li> <li>- pedagoģs veic ar karoti riņķveida kustību pa sietiņu, līdz visi mannā putraimi izbiruši cauri sietiņam un sietiņā palikuši tikai griķi;</li> <li>- pedagoģs izber no sietiņa griķus labās puses mazajā bļodiņā;</li> <li>- darbību atkārtot, līdz viss maisījums izsijāts;</li> <li>-pedagoģs saber izsijāto materiālu atpakaļ lielajā bļodiņā un ar karoti samaisa;</li> <li>- pedagoģs tukšās bļodiņas novieto aiz paplātes uz galda;</li> </ul> </li> </ul>

	<p>- pedagogs ar abām rokām satver lielāko bļodiņu ar beramo materiālu un novieto uz galda;</p> <p>-pedagogs labās rokas trīs pirkstos satver otu un demonstrē izbirušā materiāla saslaucīšanu paplātē (slauka no kreisās puses uz labo un no augšas uz leju, visu saslaucot labā apakšējā stūrī);</p> <p>- pedagogs demonstrē, kā izber saslaucīto materiālu, ar otu ieslaucot materiālu no paplātes stūra atkritumu spainī ;</p> <p>- Pedagogs demonstrē, kā visus darba materiālus novieto uz paplātes sākotnējā secībā.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Pedagogs aicina bērnu izpildīt darba gaitu.</li> <li>○ Pedagogs vēro uzdevuma izpildi netraucējot un nesteidzinot, ļaujot, lai bērns visu dara maksimāli patstāvīgi. Ja nepieciešams, palīdzību sniedz tikai tik daudz cik nepieciešams un tik maz, cik vien iespējams.</li> <li>○ Kad bērns darba gaitu izpildījis, sakārtotu materiālu novieto atpakaļ plauktā un apskatās, vai uz galda nav nobiris sijājamais materiāls.</li> <li>○ Ja ir nepieciešams, veic galda virsmas slaucīšanas uzdevumu ar galda birstīti un lāpstīņu.</li> <li>○ Pedagogs pasakās bērnam par darbu.</li> </ul> <p><u>Īpašā interese</u> : mannā izbirst un sietiņā paliek tikai griķi</p> <p><u>Kļūdu kontrole</u> : izbiris sijājamais materiāls, nepilnīgi izsijāts materiāls</p> <p><u>Vingrinājumi</u>: Dažāda veida sijājamais materiāls, dažāda rupjuma un veida sieti, dažāda izmēra trauki</p> <p><u>Vecums</u>: no 1,5 g.</p> <p><u>Vārdu krājums</u>: paplāte, bļodiņa, karote, sietiņš, ota, paplāte, mannā, griķi, bērt, sijāt, slaucīt, smalks, rupjš</p> <p><u>Bērniem ar speciālām vajadzībām</u>: neplīstošas bļodiņas, karote ar ērti satveramu kātu, lielāks krāsu kontrasts starp bļodiņām un sijājamo materiālu, mazāka daudzuma sijājamais materiāls</p>
--	---



Materiāla izvietojums uz paplātes



Karotes satvēriens un sijāšana

## Praktiskās dzīves uzdevuma “Sijāšana” individuālās motorikas korekcijas nodrošināšanas iespējas

Metodiskā līdzekļa “Sijāšana “ apraksts	Motorikas korekcijas iespēja bērnam veicot šo uzdevumu
<u>Materiāli:</u> paplāte, viena lielāka un divas mazākas bļodiņas, karote, sietiņš, ota, sijājamais materiāls (mannā ar griķiem).	
<u>Darba gaita:</u>	
1. Pedagoģs parāda bērnam, kur plauktā atrodas darba materiāls, kā to satver un nes.	Materiāla pievilcība veicina interesi bērnam ņemt rokās materiālu.
2. Bērns aiznes un novieto materiālu uz galda.	Tiek trenēta ķermeņa muskulatūra, kustību koordinācija, vestibulārais aparāts, spēja orientēties telpā. Bērns skaidri apzinās darbības mērķi un pats īsteno to
3. Pedagoģs iepazīstina ar materiālu, nosaucot katru priekšmetu un lūdzot atkārtot., iepazīstina bērnu ar nezināmiem priekšmetiem	Tiek paplašināts vārdu krājums.
4. Pedagoģs izņem no paplātes ota un novieto paplātes labajā pusē uz galda.	Orientēšanās plaknē attīstība.
5. Pedagoģs parāda, kā jātur karote un demonstrē darba gaitu:	Darbības ar trīs pirkstos satvertu karoti nodrošina rokas muskulatūras un kustību koordinācijas attīstību. Bērns vērojot darba gaitu attīsta pacietību, uzmanību, atmiņu, uztveri.
- pedagoģs ar kreiso roku tur sietiņu virs kreisās puses mazās bļodiņas un ar karoti no lielās bļodiņas ieber vienu karoti sijājamā materiāla sietiņā (kreiļiem otrādi- karote kreisā rokā, sietiņš labajā virs kreisās puses bļodiņas);	Ar katru roku tiek veikta atšķirīga darbība- efektīvs kustību koordinācijas, acu-roku saskaņotu kustību treniņš. Kustības tiek veiktas plaknē no augšas uz leju un no kreisās puses uz labo- notiek sagatavošanās rakstu runas apguvei.
- pedagoģs veic ar karoti riņķveida kustību pa sietiņu, līdz visi mannā putraini izbiruši cauri sietiņam un sietiņā palikuši tikai griķi;	Delnas locītavas kustīguma attīstīšana; Izzaņas intereses radīšana.
- pedagoģs izber no sietiņa griķus labās puses mazajā bļodiņā;	Darbības virzība no kreisās puses uz labo attīsta acu- roku kustību koordināciju, sagatavojoties rakstu runas apguvei.
- darbību atkārtot, līdz viss maisījums	Pacietības uzmanības, atmiņas, uztveres

izsijāts;	attīstība.
-pedagogs saber izsijāto materiālu atpakaļ lielajā bļodiņā un ar karoti samaisa;	Delnas locītavas kustīguma attīstība. Īpašas intereses radīšana- maisot mannā putraimos atkal parādās griķu graudi.
- pedagogs tukšās bļodiņas novieto aiz paplātes uz galda;	Darbību loģiskās secības uztveres attīstība, rokas muskulatūras un kustību koordinācijas attīstība.
- pedagogs ar abām rokām satver lielāko bļodiņu ar beramo materiālu un novieto uz galda;	Darbību loģiskās secības uztveres attīstība, rokas muskulatūras un kustību koordinācijas attīstība.
-pedagogs labās rokas trīs pirkstos satver otu un demonstrē izbirušā materiāla saslaucīšanu paplātē (slauka no kreisās puses uz labo un no augšas uz leju, visu saslaucot labā apakšējā stūrī);	Darbības ar trīs pirkstos satvertu otu nodrošina rokas muskulatūras un kustību koordinācijas attīstību. Orientēšanās plaknē attīstība, sagatavošanās vizuālai mākslai
- pedagogs demonstrē, kā izber saslaucīto materiālu, ar otu ieslaukot materiālu no paplātes stūra atkritumu spainī ;	Darbību loģiskās secības uztveres attīstība . Tiek trenēta ķermeņa muskulatūra, kustību koordinācija, vestibulārais aparāts, spēja orientēties telpā. Prasmes uzturēt kartību veidošana.
- Pedagogs demonstrē, kā visus darba materiālus novieto uz paplātes sākotnējā secībā.	Orientēšanās spējas plaknē attīstība. Rokas muskulatūras un kustību koordinācijas attīstība
◦ Pedagogs aicina bērnu izpildīt darba gaitu.	Pedagoga iedrošinājums ir emocionāls savstarpējās sadarbības aspekts
◦ Pedagogs vēro uzdevuma izpildi nesteidzinot, ļaujot, lai bērns visu dara maksimāli patstāvīgi. Ja nepieciešams, palīdzību sniedz tikai tik daudz cik nepieciešams un tik maz, cik vien iespējams.	Bērna patstāvīgā darbība nodrošina aktīvu attīstības traucējumu korekciju
◦ Kad bērns darba gaitu izpildījis, sakārtotu materiālu novieto atpakaļ plauktā un apskatās, vai uz galda nav nobiris sijājamais materiāls.	Tiek trenēta ķermeņa muskulatūra, kustību koordinācija, vestibulārais aparāts, spēja orientēties telpā. Prasmes uzturēt kartību veidošana.
◦ Ja ir nepieciešams, veic galda virsmas slaucīšanas uzdevumu ar galda birstīti un lāpstiņu.	Ja nepieciešams, pedagogs norāda uz nepieciešamību noslaucīt galdu, bet ļauj, lai bērns pats atrod telpā tam nepieciešamos darbarīkus (galda birstīti un lāpstiņu) un patstāvīgi noslauka galdu. Tādejādi iepriekš apgūtās prasmes tiek pielietotas jaunā situācijā. Tas noteikti paaugstina bērna pašapziņu.
◦ Pedagogs pasakās bērnam par darbu.	Savstarpējas komunikācijas modeļa apgūšana.

## Ieteikumi bērnu ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem izglītotājiem

Mācību procesu bērniem ar smagiem attīstības traucējumiem virzāms divos būtiskos virzienos - attīstības traucējuma korekcija un dzīvei nepieciešamo prasmju apguve. Zināšanu apjoms var būt neliels, bet galvenais mērķis ir sociālā adaptācija un piemērošanās praktiskai dzīvei, t.i, būt spējīgam pašapkalpoties un integrēties vidē. Lai sekmīgi noritētu pedagoģiskais process, pedagogam nepieciešamas ievērot trīs pamatprincipus:

1. *Skaties uz bērnu*, t.i. iepazīsti viņu! Noskaidro bērna medicīnisko diagnozi, izzini bērna attīstības traucējuma raksturu, novēro bērnu gan sadzīves, gan nestandarta situācijās; sadarbojoties ar citiem pedagogiem un vecākiem, noskaidro individuālās attīstības īpatnības, iepriekš apgūtās prasmes. Noteikti jāņem vērā bērna *stiprās puses*, intereses un tās izmanto kā pamatu jaunu prasmju apguvei.
2. *Netraucē bērnu*, t.i. sargies aiz nepacietības bērna vietā darīt to, ar ko bērns pats jau var tikt galā, ja viņu nesteidzina un nepārtrauc! Tas nozīmē ļaut bērnam visu maksimāli darīt pašam dodot tam nepieciešamo laiku. Tas prasa laika plānošanu. Jāsaprot, ka mācību process nav tikai tas, ko darām stundā. Ikviena praktiska darbība attīsta elementāras darba prasmes, veic attīstības traucējuma korekciju un sekmē bērna vispārējo attīstību un ir pamats motorai attīstībai.
3. *Palīdz bērnam izdarīt to pašam*, t. i. rūpējies par to, lai bērnam būtu iespēja apgūt nepieciešamās prasmes, ierādi bērnam kā pareizi jāīkkojas un esi gatavs sadarboties ar viņu, bet **nedari bērna vietā to, ko bērns spēj izdarīt pats**. Bērns mācās novērojot un atdarinot. Palīdzība bērnam jāsniedz tikai tik daudz, cik iespējams, un tik maz, cik vien nepieciešams!

Mācību procesa pamats ir **priekšmetiski praktiskā darbība** (tāda darbība, kur priekšmetu pielieto atbilstoši tā funkcionālajiem mērķiem). Pedagoga uzdevums ir nodrošināt tādu sagatavotu vidi, kurā būtu iespējams bērnam pašam pēc iespējas vairāk patstāvīgi darboties un nostiprināt dažādos mācību priekšmetos apgūtās prasmes visdažādākās situācijās. Ar sagatavotu vidi saprot:

- Bērnam atbilstošs telpu iekārtojums. Ar to saprot gan bērna augumam atbilstošas mēbeles, gan brīvi pieejams mācību materiāls. Tas dod iespēju bērnam patstāvīgi apgūt mācību

organizatoriskās prasmes, pēc pedagoga lūguma sakārtot darba vietu un atlasīt mācību darbam nepieciešamos materiālus. Piemēram, pirms zīmēšanas ar krāsām, bērns patstāvīgi izņem no plaukta visus nepieciešamos materiālus, izkārtot tos uz galda, ielej trauciņā ūdeni. Pēc nodarbības patstāvīgi visu sakārto un noliek atpakaļ plauktā, veidojot prasmes uzturēt kārtību.

- Konsekventa kārtība visās lietās. Tas attiecas gan uz mācību materiālu sakārtošanu, gan režīma ievērošanu. Konsekvences ievērošana rada bērnos drošības sajūtu, skaidrību par nākamām norisēm, palīdz attīstīt gribas piepūli un regulēt uzvedību.

- Brīva nodarbošanās un vietas izvēle. Tas nozīmē, ka bērnam ir iespēja patstāvīgi izvēlēties nodarbošanās veidu, materiālus un vietu telpā, kur ar materiālu strādāt. Tas gan veicina bērna patstāvības attīstību, gan sociālo prasmju attīstību- mana izvēles brīvība ir tāda, kas respektē cita bērna izvēles brīvību.

- Didaktiskais materiāls. Ir pieejami visdažādākie didaktiskie materiāli bērnu attīstības nodrošināšanai. Praktisko darbību apguvei un caur to arī motorās attīstības nodrošināšanai vispiemērotākie man šķiet Montessori praktiskās dzīves uzdevumi. Te katrs uzdevums ir izstrādāts konkrētam mērķim, konkrēto prasmju apguvei: gan vienkāršo kustību apguvei, gan pašapkalpošanās prasmju apguvei, gan rūpēm par apkārtējo vidi. Pie tam ir iespēja īstenot apmācību secīgi no vienkāršā uz sarežģīto, no konkrētā uz abstrakto. Ikviens pedagogs var veidot adaptētu Montessori materiālu un izmantot to mācību procesā, taču tas gaidīto rezultātu dos tikai tad, ja darbā tiks ievēroti visi Montessori pedagoģijas pamatprincipi.

Jāņem vērā, ka prasme strādāt ar didaktisko materiālu ir tikai pirmais solis pedagoģiskā mērķa sasniegšanai. Bērnam jānostiprina apgūtās prasmes dažādās variācijās un dažādās situācijās. Tas prasa ilgstošu, pacietīgu un sistemātisku darbu. Un te ļoti liela nozīme ir **pedagogu sadarbībai un konsekvences ievērošanai**. Ja bērns nodarbībā apgūst kādu prasmi (piem. pareizu karotes satvērienu vai grūžu slaucīšanu u.c.), tad svarīgi par to informēt visas bērna izglītībā iesaistītās personas, lai tūlīt šīs prasmes pielietotu ikdienas situācijās un konsekventi tiktu sekots izpildes kvalitātei. Piemēram, apguvis pogu atpogāšanu un aizpogāšanu aizdaru rāmī, bērnam jāturpina apgūt dažāda izmēra pogu aizpogāšana gan horizontāli, gan vertikāli. Jādod iespēja nostiprināt šīs prasmes ikdienā pašam aizpogājot savu apģērbus; vai, ja bērns apguvis pareizu karotes satvērienu, konsekventi jāraugās, lai karote tiktu turēta pareizi katrā ēdienreizē. Jo vairāk bērnam tiks dota iespēja visdažādākās situācijās patstāvīgi veikt praktiskās dzīves uzdevumus ikdienas situācijā, jo sekmīgāk bērns tiks sagatavots reālai dzīvei.

## Ieteikumi bērnu ar smagiem attīstības traucējumiem aprūpētājiem

Viena no brīnišķīgākajām lietām, ko var piedzīvot saskarsmē ar bērniem, kuriem ir smagi garīgās attīstības traucējumi, ir viņu patiesums. Šie bērni izjūt un atšķir patiesu labvēlību un mīlestību no liekulīgas izturēšanās. Tāpēc pamatnosacījums un ieteikums- pieņemiet bērnu tādu, kāds viņš ir. Cieniet šo personību, atbalstiet un atcerieties, ka no jums ir atkarīga bērna attīstība un turpmākā dzīve. Bērna vecāki ir tie, kuri esot diendienā kopā ar bērnu, var vislabāk un visprecīzāk pamanīt attīstības traucējuma izpausmes. Noteikti piefiksējiet (vislabāk rakstiski) jūsu bērna īpašās uzvedības, kustību, valodas vai citas īpatnības un par tām konsultējieties ar speciālistiem. Jo precīzāk jūs spēsiet raksturot savu bērnu, jo precīzāk speciālisti varēs noteikt diagnozi un sākt veikt attīstības traucējumu korekcijas darbu.

Bērni ar smagiem attīstības traucējumiem attīstās tikai darbībā, tāpēc ļoti svarīga ir bērna motorā attīstība, t.i. vispārējo kustību kvalitāte (staigāšana, sēdēšana, līdzsvars, ķermeņa daļu pārvaldīšana) un sīkās motorikas kvalitāte (rokas pirkstu kustības, satvēriens). Savukārt, lai panāktu kustību kvantitatīvus un kvalitatīvus uzlabojumus, nepieciešams to ikdienas treniņš. Bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem trūkst dabīgās izziņas intereses, kas *liek* bērnam pašam iet, kāpt, ņemt rokās priekšmetus, darboties ar tiem, pētīt un eksperimentēt. Pārsvarā bērni ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem ar priekšmetiem tikai manipulē, vai veic ar tiem neadekvātas, neatbilstošas darbības, kurām nav noteikta mērķa, nav noteikts darbības saturs. Pieaugušam jāiepazīstina bērns ar priekšmetu pasauli, jānosauc katra lieta vārdā, jādemonstrē, ko ar to dara un jāmaca bērnam mērķtiecīgi un apzināti rīkoties. Piemēram- bērns nelieto karoti ēšanai, bet dauza ar to pa galdu, kamēr pieaugušais baro bērnu. Tad nu šis ir īstais brīdis, kad ielikt karoti bērna rokās pareizā satvērienā, ar savu plaukstu aptvert bērna roku un mācīt mērķtiecīgi lietot karoti tam, kam tā ir paredzēta. Tā konsekventi jārikojas katrā ēšanas reizē, lai pēc iespējas ātrāk bērns apgūtu prasmi patstāvīgi ēst. Ar laiku, kad bērns sāk apzināti pats virzīt karoti no šķīvja uz muti, pieaugušā satvēriens kļūst vājāks, līdz palīdzība vairs nav nepieciešama.

Pēc šāda modeļa mācāma ikviena praktiska darbība: demonstrējums, kam seko bērna darbība. Sākotnēji, ja nepieciešams, tā ir roku-rokā, t.i.,- pieaugušais vada bērna roku/as, tad bērns veic darbību aizvien patstāvīgāk, **pieaugušais palīdzību sniedz tikai tik daudz, cik nepieciešams, un tik maz, cik vien iespējams!** Neapšaubāmi tas prasa daudz vairāk laika un milzīgi lielu pacietību pieaugušajam. Tomēr vienmēr jāpatur prātā, ka bērns iemācīsies tikai to, ko mēs ļausim viņam darīt pašam. Iesaku vienmēr paturēt prātā *zelta likumu*

### **Nedari bērna vietā to, ko viņš var izdarīt pats!**

*Sargies aiz nepacietības bērna vietā darīt to, ar ko bērns pats  
jau var tikt galā, ja viņu nesteidzina un nepārtrauc!*

Pirmās bērnam vajadzētu apgūt pašapkalpošanās iemaņas:

- ēšana un galda kultūra
- tualetes lietošana un mazgāšanās
- ģērbšanās
- patstāvīgas pārvietošanās spējas (tai skaitā durvju atvēršana un aizvēršana, kāpšana pa kāpnēm uz augšu un leju pamīšus ar abām kājām u.c.)

Neliegsim bērnam iespēju iesaistīties ikdienas mājas darbos. Priekšmetu nešana, pārvietošana, augļu vai dārzeņu mazgāšana, grūžu slaucīšana ar birsti, atkritumu izbēršana, galda un grīdas slaucīšana ar lupatu un tml. – tās ir ikdienas aktivitātes, kurās var līdzdarboties arī bērns ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem. Ikvienu ikdienas darbību reizē ir gan psihomotorās attīstības treniņš, gan iespēja trenēties apgūt dzīvei nepieciešamās prasmes. Uzdrošinot pat sacīt, ka nav tādas saimnieciskās darbības, ko bērns nespētu veikt patstāvīgi vai kopā ar pieaugušo, izņemot tās, kuras apdraud viņa dzīvību un veselību.

Jāsaprot, ka bērniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem grūtības sagādā vienā vietā apgūtās prasmes izmantot izmainītā situācijā (piem. bērns iemācījies aiztaisīt kurpes ar lipekļu aizdari, nemācēs aiztaisīt citas kurpes ar tādu pat aizdari). Te atkal ir nepieciešams pieaugušā atbalsts un pamudinājums. Jo dažādākos variantos ikdienas prasme tiks pielietota, jo labāk bērns būs sagatavots dzīvei. Nekādā gadījumā nevajadzētu *nolaist rokas* un domāt, ka manam bērnam nu gan neko nevar iemācīt.

Bērni ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem spēj uztvert īsas un konkrētas instrukcijas un norādes, pēc kurām seko viņu darbība (norādījumu izpilde). Var veidoties situācija, kad bērns visu dara tikai tad, kad ir saņēmis norādi. Lai sekmētu bērna tālāku attīstību un patstāvību, jārosina bērnam pašam analizēt situācija un pieņemt lēmumu, kā apgūtās prasmes izmantot jaunā situācijā. Piemēram situācija: Bērns nes glāzi ar ūdeni un, liekot uz galda, glāze apgāžas un ūdens izlīst. Bērns apmulsis skatās uz pieaugušo un gaida, ko viņš teiks. Ieteikums pieaugušam- saglabāt pilnīgu mieru un teikt: "Tas nekas. Tu vari visu sakārtot!" un tuvāk nepaskaidrot, kā to darīt, un tad vērot bērna darbību. Bērns ir *spiests* analizēt situāciju- kas man ir nepieciešams, kur tas atrodas, kādas darbības jāveic vispirms, kādas pēc tam. Tātad bērnam patstāvīgi ir jāveido darbības plāns un patstāvīgi tas jārealizē. Pieaugušais šajā situācijā atrodas blakus, bērnu nesteidzina, vēro, ja nepieciešams atbalsta un palīdz tikai tik daudz, cik



nepieciešams. Kad situācija atrisināta, protams, jāpriecājas kopīgi un bērns jāuzslavē par centību un patstāvību.

Esot kopā ar bērnu ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem, vienmēr vajadzētu paturēt prātā nākotnes perspektīvu. Bērns pieaugušā vecumā spēs veikt tikai tās pašaprūpes darbības, kuras viņam būs iemācītas jau mazotnē (protams, ja to ļauj bērna attīstības traucējuma raksturs). Vecāku dabiskais instinkts liek bērnu aizsargāt un par viņu rūpēties, īpaši tad, ja bērns ir mazāks un bezpalīdzīgākā situācijā. Ne reti, redzot, ka bērns pats nespēj darbības veikt, vecāki vienmēr visu izdara viņa vietā. Tad bērns apgūst pasīvas darbības modeli. Piemēram, iet tikai tad, ja ved pie rokas ( lai gan motorā attīstība ļauj iet patstāvīgi ), stāv pie aizvērtām durvīm, kamēr kāds tās atver, tualetē gaida lai kāds novelk un uzvelk bikses un tml. Tāpēc noteikti vajadzētu izvairīties no bērna pāraprūpes un pēc iespējas agrāk bērnam sākt veidot pašapkalpošanās iemaņas.

Pārfrāzējot Aristoteļa teikto, ka *nekas nav mūsu prātā, ja tas iepriekš nav bijis mūsu sajūtās*, gribu teikt, ka *nekas nav bērna prasmēs, ja viņš to iepriekš nav izdzīvojis darbībā*.

## Izmantotā literatūra

1. Prudņikova. I. Montesori pedagoģija ikdienā. – R.: RaKa, 2004.-180 lpp.
2. Smirnova L. Marija Montesori, viņas dzīve un metodes.// Izglītība un Kultūra. -1993.- 10. jūn.
3. Tomele G. Montesori pedagoģija. Lekcijas. – LPA, 2000. – 2002
4. [https://medicine.lv/raksti/beernu\\_cerebrala\\_trieka\\_pme](https://medicine.lv/raksti/beernu_cerebrala_trieka_pme)
5. <https://www.nadija.lv/fizioterapija/139-bernu-cerebrala-trieka-tas-veidi-fizioterapijas-principi.html>
6. \*<http://rigasveseliba.lv/lv/programma-zidainu-attistibas-skrinings-izmantojot-albertas-zidainu-motoro-skalu/>
7. file:///F:/VISC%204.5%20-%20kartes%20vecakiem%20%20-%20berns%20ar%20garigas%20attist%20trauce.pdf